

Томга кенг эътиборли бўлайлик.

Доцентлар И.С.Саггаров, С.Матъязов, талабалар М.Д.Сапарбоев,
Т.И.Саггаров (СамДАҚИ)

Ўзбекистон Республикаси биринчи Президентининг “Уй-жой қурилиши ва уй-жой бозорини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2005 йил 16 февралдаги ПҚ-10 сон қарорига мувофиқ фуқоролар томонидан Республикамиз ҳудудида якка тартибда уй-жой қурилиши ташкил этиш тартиби белгилаб берилган [1].

Бундан асосий мақсад, намунавий лойиҳалар бўйича якка тартибдаги уй-жой қурилиши кўламини кенгайтириш асосида қишлоқ аҳолисининг турар-жой шароитларини тубдан яхшилашдир [2].

2009 йил 3 августдаги ПҚ-1167- сонли ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг ”2017-2021 йилларда қишлоқ жойларда янгиланган намунавий лойиҳалар бўйича арзон уй-жойлар қуриш дастури тўғрисида” 2016 йил 21 октябрдаги қарорлари асосида, мамлакатимизда намунавий лойиҳалар асосида замонавий уй-жойлар кўплаб қурилмоқда [3].

Қурилган бундай уйлар қишлоқларга кўрк бериб, шаҳар уйларидан қолишмайдиган шарт-шароитларга ҳам эга эканлиги бизни янада ишонтириб бормоқда. Бироқ, намунавий лойиҳалар асосида қурилган кам қаватли турар-жой биноларида ёз пайтларида ўтириб туришда хоналарда иссиқ ҳарорат туфайли ноқулайликлар сезилмоқда. Бу Республикамизнинг барча вилоятларида учрайдиган ҳолат десак хато қилмаган бўламиз. Бунинг асосий сабаблари кенг маънода олиб қаралганда қуйидагилардан иборат :

Биноларни лойиҳалаш жараёнларида йўл қўйилган ҳатоликлар, материал ва конструкцияларни тайёрлаш жараёнида стандарт талаблардан четлашув ҳолатлари, қурилиш жараёнида йўл қўйилган камчиликлар, биноларни эксплуатация қилишда техник нотўғри фойдаланиш, бинолар энергия самарадорлигига салбий таъсир кўрсатувчи омилларга эътиборни суст қаратилганлиги ва бошқалар.

Ҳидоят журнали кўпчилик сонларида у ёки бу халқ мақоллари кўплаб чоп қилинмоқда[4].

“Ёмғирлар мавсуми эртароқ бошланиши ҳам мумкин-томингни таъмирлаб кўй” Тай мақоллари, ”Хотинсиз эр-томсиз сарой” Фин мақоллари ва шу каби бино томига таулликли мақолларни учратсангиз ажаб эмас. Том бинода сарф бўладиган энергия миқдорининг ўртача чорак қисмини қуйиб юборилишига ҳам сабабчи бўлар экан.

Юқорида келтирилганлар асосида магистрлар билан анча кўриклар ва натурал тажрибалар ўтказилишга эришилди.

Кўриклар натижасига кўра, ўта ҳимояланган ва лойиҳа талабларидан чекланган икки хил том ёпма конструкцияси қулланилган намунавий турар жойларда том чордоқида ва шифт остида ҳарорат миқдори аниқланди:

ҳимояланган

- пенобетон қалинлиги 50 мм;
  - лой ва сомон қоришмали сувоқ, таркиби 1:0,5 қалинлиги 15-20 мм;
  - қум тупроқ аралашмаси, қалинлиги 60-80 мм;
  - буғ сақловчи қатлам, 1 қатлам рубероид;
  - кўп ковакли темир бетон плита-220 мм,
- лойиҳа талабларидан чекланган том ёпма конструкцияси
- тупроқ , қалинлиги 120 мм;
  - буғ сақловчи қатлам, 1 қатлам рубероид;
  - кўп ковакли темир бетон плита-220 мм;
  - гипсо кардон шифт.

Ҳимояланган қатлам қулланилганда, ташқи ҳаво ҳарорати $29,4^{\circ}\text{C}$ бўлганда, том ёпма конструкциялари сиртидан 10 ва 150 см баландликдаги ҳароратлар мос равишда $42,1^{\circ}\text{C}$ ва $49,9^{\circ}\text{C}$ ни, шифт остида эса $27,9^{\circ}\text{C}$ ни ташкил қилди.

Лойиҳа талабларидан чекланган том ёпма конструкцияси қулланилганда, ташқи ҳаво ҳарорати $36,8^{\circ}\text{C}$ бўлганда, том ёпма конструкциялари сиртидан

10 ва 150 см баландликдаги ҳароратлар мос равишда $46,1^{\circ}\text{C}$ ва 55°C ни, шифт остида эса $29,8^{\circ}\text{C}$ ни ташкил қилди.

Таҳлил натижалари шундан далолат берадимики, берк металлочерепица ости нуқтасидаги ҳарорат, том ёпма конструкциялари сиртидан 10 ва 150 см баландликдаги ҳароратлар ўзаро таққосланганда, металлочерепица ости нуқтасида ҳарорат миқдори қолган икки нуқтадаги ҳароратдан кескин фарк қилсада, учала нуқталарда ҳам ҳароратлар мос равишда ортиб бориш анъанаси кўзга ташланади. Металлочерепица остидаги ҳарорат эса юқориликча қолаверади. Сабаб металлочерепица қизиб ҳаво ҳароратини ўзидан пастга беради ва унинг остига ўтган иссиқлик йиғилиб, яна юқорига кўтарилади ва натижада иссиқлик миқдори металлочерепица остида йиғилиб аккумуляцияланади. Ташқи ҳаво ҳарорати кечга яқинлашган сари сўниб борсада, чордоқда йиғилиб қолган ташқи ҳаво ҳароратидан икки баробар миқдорда юқори бўлган ҳарорат кечқурунлари ўз миқдорини том ёпма конструкциялари орқали хонага узатади ва хона кечқурунлари ва оқшом ҳам юқори иссиқлик таъсирида бўлади. Биноларни лойиҳа қилиш ва таъмирлаш жараёнларида самарали энергия тежамкор конструктив ечим, яни том юқори қисмига фрамуга киритиш лозим.

Адабиётлар рўйхати ва интернет сайтлари:

1. Ўзбекистон Республикаси биринчи Президентининг “Уй-жой қурилиши ва уй-жой бозорини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2005 йил 16 февралдаги ПҚ-10 сонли қарори.
2. Ўзбекистон Республикаси биринчи Президентининг 2009 йил 3 августдаги ПҚ-1167-сонли “Қишлоқ жойларда уй-жой қурилиши кўламини кенгайтиришга оид кўшимча чора –тадбирлар тўғрисида”ги қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ”2017-2021 йилларда қишлоқ жойларда янгиланган намунавий лойиҳалар бўйича арзон уй-жойлар қуриш дастури тўғрисида” 2016 йил 21 октябрдаги қарори.
4. Ҳидоят, 11. 2017, 12. 2017.